

Mit olvasnak a munkásasszonyok?

A *Magyar Nemzet* 1975. július 6-i számában „Mennyit olvas az ember?” címmel érdekes írás jelent meg z. l. aláírással. Valójában z. l. sem arról szól, hogy mennyit olvasunk, hanem kimondva-kimondatlanul arra kíváncsi, hogy mit olvasunk. Kner Imrétől vett szép és igaz idézetei is azt sejtetik, hogy z. l. is tudja az értékrendek megbillenését, időnkénti felcserélődését.

1972 őszén a Miskolci Városi Könyvtár olvasószolgálatos munkatársainak továbbképzésén mint jövőbeni lehetséges gondot emlegették az olvasói ízlés romlását. A nagyszámú lektűr és krimi jelenléte a könyvkiadásban, a képes hetilapokban, a televízióban és a filmekben ekkor kezdte éreztetni hatását könyvtárainkban, erőteljesebben jelentkezett az olvasói igényekben. Akkoriban kezdtünk el egy kísérletet a Miskolci Városi Könyvtár egyik fiókkönyvtárában, ahol sikeresen próbálkoztunk azzal, hogy az értékes művek határozottabb ajánlásával párhuzamosan kivonjuk a lektűr-irodalmat az olvasószolgálatból. A kísérlet kedvező tapasztalatairól *Kamarás István* beszámolt a Könyvtáros 1973. évi 11. számában *Allományalakítás — ízlésformálás* címmel.

1975 tavaszán a *tokaji író-tábor* szervezői felkérték könyvtárunkat, hogy rövid előadás keretében szóljunk az olvasói ízlés alakulásáról, elsősorban a fizikai munkát végző nők olvasmányairól. Az előadásra készülve, korábban szerzett tapasztalatainkat kiegészítendő feljegyeztük 50 munkásasszony kéthavi kölcsönzését. A kiválasztás egyetlen szempontja az illető fizikai munkás voltán kívül a rendszeres könyvtár-látogatás volt. Néhány tájékoztató adat a vizsgálat „alanyairól”:

Életkor szerint 6-an a 15—19, 12-en a 20—24, 11-en a 25—29, 9-en a 30—39, 7-en a 40—49, 5-en pedig az 50—55 éves korosztályból verbuválódtak; tehát *többségük* (58 százalék) már *1945 után született* és nevelkedett fel.

A megfigyelt csoport életkori adatai megegyeznek az olvasótábor életkor szerinti általános megoszlásával. Ezek az adatok szintén igazolják azt az ismert tapasztalatot, hogy a fiatal kor éveiben többen és többet olvasnak, azonban közeledvén az igazán aktív, gondolkodó, cselekvő és döntő életkorhoz, csökkenő mértékben látogatják a könyvtárat, s mivel nem kimondottan könyvvásárlókról van szó, általában is kevesebbet olvasnak. A 30 és 55 év közöttiek ritkábban fordulnak meg a könyvtárakban. *A nyugdíjas kor közülük sokat ismét visszahoz, de többnyire csökkent igényekkel*, sőt sokszor a valamikori magas színvonalon olvasókat is a bestseller szintjén.

Az 50 nőolvasó közül nem végezte el az általános iskolát 8, általános iskolai végzettsége van 39-nek, s csak 3 érettségizett. Közülük mindössze ketten tanulnak, mindkettő gimnáziumi tanulmányokat folytat. Az általános iskolai végzettséggel sem rendelkezők az idősebb korosztályból kerülnek ki. A vizsgálat két hónapjában az 50 olvasó 116 alkalommal fordult meg a könyvtárakban, ahonnan 375 kötet könyvet kölcsönzött.

Romantika helyett érzelmi sivárság

Noha tudjuk, hogy a számok sok mindent elrejthetnek, álljon itt mégis a 375 mű bizonyos csoportosításban:

Képes-, illetve meséskönyv	19 (5 ⁰ / ₁₀)
Ifjúsági regény	28 (7,5 ⁰ / ₁₀)
Ismeretterjesztő mű	40 (10,6 ⁰ / ₁₀)
Klasszikus magyar irodalom	27 (7,4 ⁰ / ₁₀)
Kortárs magyar irodalom	98 (26,1 ⁰ / ₁₀)
Világirodalom	163 (43,4 ⁰ / ₁₀)

Ezeket az adatokat nézve elgondolkozhatunk a kortárs magyar irodalom sovány jelenlétén, a klasszikus magyar irodalom „napfogyatkozásán”, és a számok nem mutatják, hogy mit jelent a világirodalom magas aránya.

A képes-, meséskönyvek jelzik a szülők halvány szándékát arra, hogy gyermekeiket olvasásra szoktassák, az ifjúsági regények a húsz éven aluliaknál már saját olvasmányok.

Az ismeretterjesztő irodalom szinte *kizárólag a háztartás és a kézimunka köréből* kerül ki, s csak elvétve akad benne egy-két, főként a nemi felvilágosítással foglalkozó munka. Két továbbtanuló olvasó három matematikai tárgyú kölcsönzése bontja meg az egyhangúságot. Sajnos, nincs közöttük egyetlen útleírás vagy a kezdő

olvasók számára is élvezhető történeti munka, egyetlen jeladás sem arról, hogy vilá-
gunk sokféleségéből valami után élénkebben érdeklődnének.

A klasszikus magyar irodalom elszomorítóan kevés, hiába is keressük majd ké-
sőbb az irodalmi folytonosság tudatát! Móricz Zsigmond művei állnak az első sorban,
majd Jókai Mór következik sokkal kevesebb előfordulással. Tamási Áron, Kemény
Zsigmond, Gárdonyi Géza, Kosztolányi Dezső és Kaffka Margit egy-egy kölcsönzéssel
van jelen. *Fájóan csonka a névsor*, ha örülünk is a realista Móricz Zsigmond nagyobb
sikerének.

A kortárs magyar irodalom arányaiban is elégtelen, de nézzük kiket olvasnak!
Vitathatatlan elsőbbséget szerzett Berkesi András és Szilvási Lajos. Őket Zsigray
Julianna és Ignác Rózsa regényei követik népszerűségben. Jókai Anna, Fehér Klára,
Palotai Boris, Szinyei Júlia egyaránt négy-négy alkalommal fordul elő. Szabó Mag-
da, Tatay Sándor művei három-három kölcsönzést értek el. Bertha Bulcsu, Végh
Antal, Bárány Tamás, Galambos Lajos két-két kölcsönzéssel, Moldova György, Fejes
Endre, Cseres Tibor, Fekete Gyula, Passuth László, Vadász Ferenc, Sipkay Barna,
Kolozsvári-Grandpierre Emil, Bókai János, Bernáth Aurél egy-egy művével szerepel
az olvasmányok jegyzékén. A magyar költészetet két Szép versek antológia képviseli.

A világirodalom százalékosan is magas részesedése sem kárpótol a kortárs ma-
gyar irodalom hiányaiért. Feltűnően gyakran szerepel a kölcsönzött művek között
Zola és Brontë. Hemingway, Thomas Mann, Balzac, Solohov, Szimonov egy-két alka-
lommal fordul elő, s szinte csak jelzésként ott van egy-egy kölcsönzéssel Sienkiewicz,
Marshall, Beauvoir, Čapek. Minden további művet felesleges felsorolni, mert egy-
értelműen kitessékkelhetők az irodalom köréből.

A kémtörténetek és a műfaj szabályait is megcsúfoló detektívregények sokaságát
még Agathe Christie és Rejtő Jenő is csupán ritkán szakítja meg. (Vitathatatlan el-
sőbbiséget élvez az Albatrosz-sorozat, a Madách Kiadó kémhistóriái.)

Az érték eltűnésén megdöbbenő könyvtárost még tovább keserítheti az a tény,
hogy igazán nagyszámú „szavazatot” egy mű sem kapott, hanem azonos jellegű köny-
vek sokaságában szóródnak szét a választások.

Tehát könyvtáraink bőven kínálják az értéktelent, olyan bőséggel, mint a könyv-
kiadás. *Szellemi és érzelmi kopárság*, alantas indulatokra való apellálás foglalja el a
helyét a valamikori romantikus Jókai-kultusznak.

A könyvtárosok felelőssége

Hol a megoldás? Ki kell tiltani ezeket a műveket a könyvtárakból? Meg kell
hagyni a választás szabadságát? Vagy értelmesebben kellene alkalmazni az olvasó—
könyvtáros viszony bizalmas voltát? Minden bizonnyal az utóbbi kívánja a több
energiát, a nagyobb szellemi készenlétet, de felnőtt társadalomban más módszer
oktalan volna, és ellenhatásai ugyancsak károkat okoznának hitben és bizalomban.

Az állománygyarapítást végző és a könyvet ajánló *könyvtárosnak sokkal többet
és többfélét kellene olvasnia*, többet kellene tudnia pedagógiai módszerekről, pszicho-
lógiáról, mint amit tanulmányai során egyáltalán megszerezhet. A gimnáziumi iro-
dalmi ismeretek jó esetben csak alapot adnak a tájékozódáshoz, indítást az irodalmi
érdeklődés kialakulásához. A középfokú könyvtárosképzés — ezekben a munka-
körökben ez lehet a követelmény és a bérek miatt elérhető legmagasabb képzettség
— egyáltalán nem foglalkozik irodalomtörténettel, esztétikát egy féléven keresztül
tanít, ennyi idő alatt el is veszi a hallgatók kedvét az esetleges magánérdeklődésből
fakadó további tanulmányoktól. Pedagógiáról, lélektanról elvértve hall valamit az,
akinek jövődöbéli munkája e tudományok tételeinek alkalmazása volna. Évek alatt
odáig nem jutott el ez az oktatási forma, hogy tankönyvet adjon a tájékozatlan
hallgató kezébe. A kötelező és az ajánlott *irodalom halmazából rendszert építeni*, a
leckéből önmagán és a tudomány szerkezetén átszűrt tudást szerezni alapok nélkül
nem lehet.

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének ez évi vándorgyűlésén a könyvtáresetika
kérdéseiről esik szó. Lehet-e majd őszintén szólni ezekről a gondokról úgy, hogy
a képzés és a műveltség kérdéseit se kerüljük meg?

Beszélnünk kell a könyvtáros társadalmi helyéről a szellemi szférában, de még
inkább cselekednünk érte. Önáltatás volna azt hinnünk, hogy *a könyvajánlók fele-
lőssége* kisebb az írástudókénál.

G y ö r i E r z s é b e t